

ZÁPIS

z obhajoby disertační práce pana Mgr. Tomáše Klimka

konané dne 20. dubna 2011

téma práce: „Vnímání prostoru a orientace v krajině v českém středověku (12.-14. století)“

přítomní: prof. PhDr. Lenka Bobková, CSc. (předsedkyně komise)

prof. PhDr. Josef Žemlička, DrSc. (školitel)

Ing. Pavel Bolina, PhD. (oponent)

prof. PhDr. Petr Čornej, DrSc.

PhDr. Blanka Zilynská, Ph.D.

PhDr. Eva Doležalová, Ph.D.

Předsedkyně komise prof. Lenka Bobková zahájila obhajobu představením přítomného kandidáta Mgr. Tomáše Klimka.

Kandidát Mgr. Tomáš Klimek nejprve poděkoval členům komise a po té je seznámil s obsahem své disertační práce. Zdůraznil, že v české historiografii dosud nevznikla podobná monografická studie, která by se věnovala vnímání prostoru ve středověku. Koncepce jeho práce, stejně tak jako širší chápání prostoru jako

fyzického prostředí, které nás obklopuje, proto pochází především z anglosaské literatury. Právě této otázce věnoval autor první část své práce, tj. analýze vnímání prostoru od Giordana Bruna a Descarta po Izáka Newtona. V tomto ohledu upozornil na aristotelovský koncept dvojrozměrného prostoru v podobě hranic jednotlivých těles. V druhé části, věnované již konkrétní pramenné analýze, se autor zaměřil na vlastní orientaci v prostoru, kde využil metodu tzv. diachronní sémantiky využívanou v české historiografii již Josefem Mackem. Zaměřil se především na termíny určující relativní vzdálenost a směr. V tomto ohledu zdůraznil, že tehdejší orientaci v prostoru nelze porovnávat s moderním přístupem, neboť se jednalo o jedinečný vypracovaný systém v mnoha ohledech pro člověka přirozenější než ten, který se používá dnes. Zároveň tento systém ale nebyl vhodný k písemnému zachycení; k tomu mělo docházet až od 14. století. Z jednotlivých krajinných typů se zaměřil především na les, kde na jedné straně sice vychází z představy lesa jako literárního klišé, například v čisté podobě je tento fenomén takto tematizován ve Zbraslavské kronice, ale zároveň se autor snaží toto téma více problematizovat.

Po té oponenti – Ing. Pavel Bolina a prof. Eva Semotanová (v zastoupení Dr. Blankou Zilynskou) přednesli závěry svých posudků. Ing. Pavel Bolina vyzdvihl úvodní transdisciplinární část kandidátovy práce, kterou doporučil i k samostatnému publikování. Co se týká druhé části práce, upozornil, že autor v rámci představení své práce nezdůraznil, v jak velké míře analyzoval termíny z Kosmovy kroniky a že vůbec otázka, jak Kosma sám vnímal prostor, by vyžadovala samostatnou studii. Rovněž se Ing. Bolina vyjádřil k otázce existence středověkých „map“, kde se naopak domnívá, že mohly existovat, ale že se nedochovaly, jako příklad uvedl studii z Archeologických rozhledů věnovanou pravěké rytině na kosti nalezenou v Pavlovských vršicích, která by mohla v určitém kontextu představovat mapu. V rámci druhého oponentského posudku z pera prof. Semotánové byl opět zdůrazněn transdisciplinární charakter Klimkovy disertační práce s důrazem na přesahy do takových oborů jako například historická geografie či toponomastika. Dále oponentka upozornila zejména na problematiku prostupnosti krajiny. Rovněž podotkla, že autor přesáhl citační úzus, ale v tolerovatelné míře.

Kandidát Mgr. Tomáš Klimek odpověděl na posudky oponentů. Nejprve reagoval na příspěvek Ing. Boliny týkající se zmíněné rytiny na kosti. Domnívá se, že toto znázornění je spíše symbolického charakteru. Co se týká další námitky týkající se dochování středových map, připouští, že ve středověku existovaly tzv. itinerářové

či portulánové „mapy“, nicméně jeho premisa o neexistenci středových map vychází z odlišného charakteru zobrazení prostoru v novověkých mapách, například s pomocí souřadnic. V tomto ohledu vyzdvihl význam informace jakéhokoliv charakteru pro středověk vůbec. Zároveň upozornil, že z analýzy Kosmovy kroniky vyplývá, že cestoval přece jenom více, než se v historiografii dosud předpokládalo.

Diskuse

V rámci diskuse se nejprve přihlásila doktorka Doležalová s otázkou, zda existuje v anglosaské literatuře práce podobného charakteru, která by se rovněž věnovala rozboru geografických termínů v příslušných pramenech a s níž by bylo možné provést srovnání. Zároveň se dotázala, zda se rovněž pokusil své poznatky využít i v praxi, na konkrétním prostoru. Mgr. Klimek uvedl, že práce podobného charakteru dosud vznikaly spíše pro městské prostředí (například pro středověkou Marseille či polský Krakov), konkrétní srovnání proto není možné. V této souvislosti upozornil, že by byla zajímavá například analýza uherských středověkých listin. Co se týká druhé otázky, uvedl, že dosud nebylo zvykem porovnávat texty s vlastní situací v terénu, a v tomto ohledu představuje jeho a Bolinova studie týkající se situování hradu Oseka určité novum. Zároveň se s Ing. Bolinou věnují průzkumu terénních komunikací obecně.

Prof. Žemlička upozornil na specifický charakter latinské terminologie a vznesl otázku vztahu latinského a rodného jazyka na příkladě kronikáře Kosmy. Mgr. Klimek připustil, že se jedná o klíčovou otázku. Dále uvedl, že je v tomto ohledu lepší analyzovat terminologii jednoho autora a že se problémem dvojjazyčnosti zabýval již Marc Bloch ve třicátých letech 20. století. Doktorka Zilynská upozornila, že otázku poměru češtiny a latiny nelze srovnávat s dnešní situací a uvedla jako příklad poznámky kazatelů, které byly psány v latině, či povinnost studentů komunikovat spolu na koleji latinsky. Prof. Petr Čornej rovněž doplnil, že latinská syntax se také přenášela do českých textů. Mgr. Klimek přispěl do této části diskuse poukazem na rozdílný charakter textů kronikářů Jarlocha a Vincentia.

Další část diskuse se týkala problematiky lesa jako literárního klišé. Prof. Čornej jednak poukázal na individuální charakter představ, jednak uvedl do diskuse problematiku lapkovských (z popravčích knih) či vojenských skupin obecně v souvislosti s jejich orientací v prostoru, na níž se pochopitelně zakládal úspěch

dané výpravy. Mgr. Klimek rovněž připustil, že vnímání lesa je ryze individuální, zároveň uvedl příklady antropologických studií z Amazonie, kde se příslušný strach často týká konkrétní místa. Po té uvedl do diskuse problematiku ztráty orientace prostoru a k tomu využívané různé nápravné prostředky, například v souvislosti termínu průvod ve středových listinách.

Ing. Bolina, profesor Žemličky a profesorka Bobková uvedli několik případů vyměřování prostoru ve středových pramenech. Prof. Žemlička upozornil, že podobná metoda by mohla být využita na analýzu časových termínů v pramenech. Mgr. Klimek shrnul tyto příklady opět poukazem na to, že jakkoliv se mohou takováto vyměření zdát z dnešního hlediska nepřesná, přesto jsou v mnohém pro člověka přirozenější. Co se týká možné analýzy temporálních termínů, vzpomenu už existující Mackovu sémantickou studii pro jagellonské Čechy.

Komise navrhla udělit kandidátovi Mgr. Tomášovi Klimkovi titul doktor (Ph.D.).

Podpis předsedy komise